

2. Ложкін Г.В. Ставлення людей до власності. Психологія інтелектуальної власності / Г.В. Ложкін, В.Л. Комаровська // Практична психологія та соціальна робота: Науково-практичний та освітньо-методичний журнал. - 2009. - № 8. - С.6-15.

3. Ложкін Г.В., Комаровська В.Л. Економічна психологія. - К., 2008.

4. Право інтелектуальної власності. Академічний курс / За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. - К., 2004.

5. Проблемы экономической психологии. Том 1. / Под ред. А. Журавлева, А. Купрейченко. - М., 2004.

6. Шидловский А.К. Опыт и проблемы изобретательства и поддержки творческой деятельности в науке / А.К. Шидловский, Ю.М. Капица // Наука та інновації: науково-практичний журнал. - 2007. - № 4. - С. 43-52.

7. <http://patent.km.ua/ukr/articles/i423>

8. www.allpravo.ru/reference/adv_10.html

In the article attitude of teachers of higher educational establishment is analysed toward intellectual property. Certainly measure of their knowledge through this question. The question of intercommunication of sense of teacher is examined as a proprietor of intellectual idea, incarnate in candidate's dissertation, with the level of his self-realization.

Keywords: intellectual property, copyright, economic socialization, self-realization.

Турецька Х.І.

САМОПРЕЗЕНТАЦІЯ ОСІБ, СХИЛЬНИХ ДО ІНТЕРНЕТ ЗАЛЕЖНОСТІ, У ВІРТУАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті здійснено огляд основних підходів до феномену Інтернет-адикції та наведено критерії Інтернет-адикції. Проаналізовано психологічну специфіку створення віртуальної самопрезентації у Інтернет-середовищі. Розглянуто результати емпіричного дослідження особливостей віртуальної самопрезентації осіб, схильних до Інтернет-залежності.

Ключові слова: *віртуальна самопрезентація, комп'ютерна адикція, Інтернет-залежність.*

Однією з визначальних ознак сучасного суспільства є стрімкий розвиток комп'ютерних інформаційних технологій і систем телекомунікацій. Так, Всесвітньою мережею Інтернет в Україні у 2003 р. активно користувались 2,5% населення, причому щомісячний приріст користувачів склав приблизно 10%, за рік їхнє число збільшилось в 2,7 рази. У березні 2005 року кількість користувачів складала 5 278 100 осіб. А у січні 2009 року було зафіксовано 10 416 154 користувачів Інтернету в Україні.

Унікальність Інтернету як нової реальності полягає в тому, що, завдяки заданим у ній умовам, вона надає особистості практично безмежні можливості для самовираження та самовизначення. Адже, у віртуальному середовищі, завдяки анонімності та фізичній непередставленості користувачів, відсутні жорсткі рамки категоризації за віком, статтю, соціальним становищем, національністю. Проте, така ситуація повної невизначеності, розмитості виступає фруструючою для особи, а отже, проблема особистісної ідентичності, питання "Хто Я?" постає перед нею з новою силою. В результаті, можна стверджувати, що Інтернет - не тільки інформаційне, а і "самоідентифікаційне" середовище. При чому, на думку К. Янг, саме можливість створювати віртуальну самопрезентацію виступає одним із визначальних чинників Інтернет-залежності.

Тому **завданням** даного дослідження є:

1. здійснити огляд основних підходів до феномену Інтернет-адикції та навести критерії Інтернет-адикції;
2. проаналізувати психологічну специфіку створення віртуальної самопрезентації у Інтернет-середовищі;
3. здійснити емпіричне дослідження особливостей віртуальної самопрезентації осіб, схильних до Інтернет-залежності.

Термінологія проблеми Інтернет-залежності ще не цілком сформувалась. В літературі використовуються терміни "залежність від Інтернету", або "Інтернет-адикція" (Internet Addiction Disorder, або IAD, Internet Behavior Dependency), а також "надлишкове/патологічне застосування Інтернету" (Internet Overuse, Pathological Internet Use, Internet Abus). Під "Інтернет-залежністю" розуміють наступні феномени (Cyber-Disorders):

1. залежність від комп'ютера, тобто obsесивна пристрасть до роботи з комп'ютером (ігор, програмування або інших видів опосередкованої комп'ютером діяльності);

2. інформаційне перевантаження, "електронне бродяжництво", тобто компульсивна, тривала (багатогадинна) навігації по WWW без конкретної мети; джерелом задоволення служить факт перебування в Мережі, мультимедійні форми заохочення й стимуляції відвідувачів сайтів або пізнання нового в результаті таких блукань;

3. компульсивне застосування Інтернету, тобто патологічна схильність до діяльності в опосередкованих Інтернетом азартних іграх, аукціонах і біржах або електронних покупок;

4. залежність від "кібер-стосунків", тобто соціальні контакти: спілкування (у чатах, групових іграх і телеконференціях) і встановлення в ході спілкування дружніх стосунків або "флірту";

5. залежність від "кіберсексу", тобто від порнографічних сайтів в Інтернеті, від обговорення сексуальної тематики в чатах або спеціальних телеконференціях "для дорослих".

Сам термін "Інтернет-залежність" запропонував А. Голдберг [2] у 1995 р. для опису патологічного потягу до використання Інтернет. Діагностичні критерії розладу в цілому відповідають критеріям DSM-IV для нехімічних залежностей: використання комп'ютера викликається дистресом;

використання комп'ютера заподіює шкоду фізичному, психологічному, міжособистісному, сімейному, економічному чи соціальному статусу.

М. Орзак [3] виділила психологічні і фізіологічні симптоми, характерні для патологічного використання комп'ютера (PCU). До *психологічних* вона віднесла хороше самопочуття або ейфорію за комп'ютером, неможливість зупинитися, збільшення кількості часу, проведеного за комп'ютером, занедбання родинних та дружніх обов'язків, відчуття порожнечі, депресії, роздратування поза комп'ютером, приховування правди від роботодавців або членів сім'ї про свою діяльність за комп'ютером, проблеми з роботою чи навчанням. До *фізіологічних* - синдром карпального каналу (тунельна поразка нервових стовбурів руки, пов'язана з тривалою перенапругою м'язів), сухість в очах, головні болі за типом мігрені, болі в спині, нерегулярне харчування, пропуск

прийомів їжі, занедбання особистої гігієни, розлади сну, зміна режиму сну.

Критеріями Інтернет-адикції, розробленими американськими лікарями, що входять в "групу підтримки залежних від Інтернет" The Internet Addiction Support Group (IASG) є: ріст толерантності при "мережевих подорожах", зниження настрою при неможливості знаходження в Мережі, поява емоційного підйому при входженні в Інтернет. Ознаки позбавлення Інтернету: психомоторне порушення, тривога, нестримне бажання полегшити свій стан шляхом виходу в Інтернет, переважання фантазій та мрій про Інтернет, нав'язливе постукування пальцями по твердій поверхні, що імітує клавіатуру.

К. Янг окреслила чотири базові чинники Інтернет-залежності [6]: **Соціальна підтримка.** Незважаючи на те, що віртуальна комунікація залишається, як-правило, текстовою, обмін словами має глибоке емоційне забарвлення. Особисті межі у Інтернеті є дуже хиткими, так як у ньому не діють правила хорошого тону і при першій нагоді запитують про вік, подружній стан та інші особисті подробиці. Це дає можливість дуже швидко перейти до близького, інтимного спілкування. Також залучення у віртуальну спільноту завдяки її підтримці та водночас анонімності також дозволяє з меншим ризиком обговорювати контроверсійні теми - релігію, сексуальні стосунки та ін. **Сексуальна реалізація.** Янг виділяє три базові причини сексуальної Інтернет-залежності: Доступність порнографічних серверів і кімнат спілкування на сексуальні теми є важливою частиною проблеми. Контроль - віртуальний секс пропонує анонімну обстановку, що дозволяє відмовитися від повсякденних способів сексуального спілкування й спробувати виявити свої приховані фантазії, без страху бути покараними. Збудження пов'язане з можливістю вільно досліджувати людську сексуальність у віртуальному просторі. **Конструювання ідентичності.** У реальності соціально-економічний статус, стать, вік та етнічна приналежність відіграють роль у формуванні ідентичності, на якій ґрунтується міжособистісне спілкування. У віртуальності в результаті відсутності соціальної ідентичності online стає можливим створення віртуальної особистості. **Відв'язаність особистості.** Згідно психоаналітичної теорії, пригнічені (витіснені) бажання, потреби містяться в несвідомому і можуть проявитись у снах або обмовках. Віртуальна реальність,

завдяки її анонімності та певній схожості із сновидінням, відкриває новий простір для їх прояву - сором'язливі особи стають нахабними, пасивні, м'які - агресивними.

Тобто, К. Янг вважає, що віртуальній комунікації стає можливим реалізація "Ідеального Я"; вираження заборонених у реальності агресивних тенденцій, витіснених сторін своєї особистості; задоволення заборонних сексуальних бажань; бажання контролю над собою в користувачів з яскраво вираженими деструктивними тенденціями; висловлення поглядів, які неможливо висловити в реальності навіть найближчим людям

Продовжуючи ідеї К. Янг, Б Бекер називає можливість "утекти із власного тіла" одним з головних факторів, що мотивують участь у віртуальній комунікації.

На думку С. Таркл, віртуальна самопрезентація може бути здійсненням мрії, нездійсненої в реальності, мрії про силу й могутність або про приналежність і розуміння [4].

А. Жичкіна підкреслює більшу розкутість, епатажність і меншу соціальна бажаність віртуальної самопрезентації у порівнянні з реальним, і тим більше, у порівнянні з ідеальним "Я" [1].

Отже, на основі аналізу теоретичних досліджень, можемо припустити, що тенденція створювати в Інтернеті самопрезентацію, котра не тотожна реальному Я, та дозволяє у віртуальній реальності реалізувати риси Я-ідеалу а також витіснені риси, може бути одним із чинників Інтернет-залежності.

З метою перевірки висунутого припущення нами було проведено емпіричне дослідження.

В процесі дослідження використано такі методики:

Методика особистісного диференціалу (варіант, адаптований в НДІ ім. В. М. Бехтерева) Методика дозволяє вивчити особливості самосвідомості та міжособистісних стосунків. Досліджуваним було запропоновано оцінити своє Реальне Я, Ідеальне Я та Віртуальне Я.

Опитувальник установок стосовно Інтернету, розроблений Р. Девісом, Дж. Флетом та А. Бассером у 2002 році. Адаптація методики здійснена Е. Губенко. Опитувальник містить 4 шкали:

Збірник наукових праць інституту психології ім. Г.С.Костюка

соціальний комфорт у Інтернеті, самотність/депресія поза Інтернетом, знижений самоконтроль і відволікання.

Опитувальник Інтернет-залежності К. Янг. Адаптація методики російською мовою здійснена В. Буровою та Д. Сатіним. Запитання опитувальника стосуються основних симптомів Інтернет-залежності - покращення настрою внаслідок Інтернет-активності, потреби проводити в Інтернет все більше часу, фізичних, соціальних, професійних чи психологічних проблеми, що викликаються його використанням, невдалих спроб контролювати Інтернет-активність та "синдрому відміни".

У дослідженні взяло участь 606 осіб, із них - 274 чоловіки та 332 жінки. Середній вік досліджуваних склав 22,1 роки. Підгрупи схильних та не схильних до Інтернет-залежності осіб були виокремлені на основі результатів описової статистики (показників верхньої та нижньої квартилей). До групи схильних до Інтернет-залежності ввійшла - 101 особа, з них 56 чоловічої та 45 жіночої статі, середній вік - 23,4 р.; до групи не схильних до Інтернет-залежності - 99 осіб, з них 42 чоловічої та 57 жіночої статі, середній вік - 20,9 р.

Для перевірки нормальності розподілу був застосований критерій Колмогорова-Смірнова. Встановлено наявність нормального розподілу на рівні значимості $p < 0,01$ для усіх діагностичних шкал. Відповідно, для подальшої статистичної обробки було використано параметричний метод мат.статистики - двовибірковий Т-тест Стюдента.

Для встановлення співвідношень між віртуальною самопрезентацією, самоописом Я-реального та Я-ідеального досліджуваних використана наступна схема порівняння:

Таблиця 1

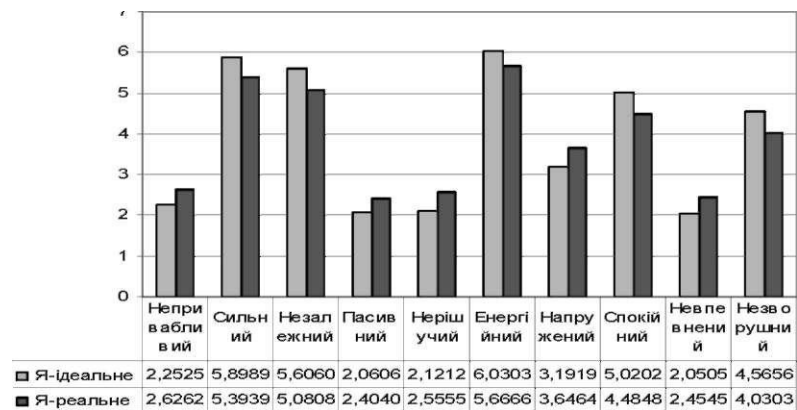
Схема порівняння складових Я-образу осіб схильних та не схильних до Інтернет-залежності

Я-реальне/Я-ідеальне Я-реальне/Я-віртуальне Я-ідеальне/Я-віртуальне |

Зіставлення *Я-реальне/Я-ідеальне* дозволяє виявити самооцінку досліджуваних: низьку - значні відмінності при порівнянні, або ж високу - незначні відмінності при порівнянні.

У групі досліджуваних *не схильних* до Інтернет-залежності виявлені статистично значимі відмінності: ідеал досліджуваних у порівнянні з реальним Я більш привабливий ($T = -2,32$, $p = 0,02$),

сильний (T= 2,58, p=0,01), незалежний (T=2,47, p=0,01), енергійний (T=2,04, p=0,04), спокійний (T=2,11, p=0,04), незворушний (T=2,21, p=0,03) менш пасивний (T=-2,09, p=0,04), менш нерішучий (T=-2,02, p=0,04), напружений (T=-2,15, p=0,03) та невпевнений (T=-2,05, p=0,04).

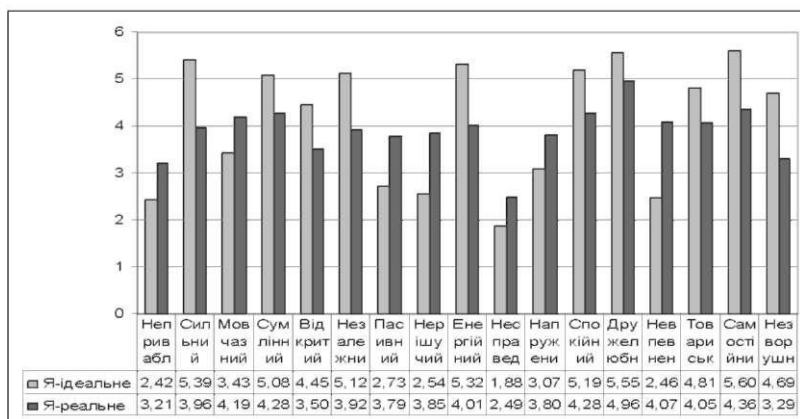

У групі досліджуваних **схильних** до Інтернет-залежності виявлені статистично значимі відмінності: ідеал досліджуваних у порівнянні з реальним Я більш привабливий (T=-3,65, p=0,0003), сильний (T=6,01, p=0,00000009), сумлінний (T=3,52, p=0,0005), відкритий (T=3,52, p=0,0005), незалежний (T=4,55, p=0,000009), енергійний (T=5,26, p=0,000004), спокійний (T=3,81, p=0,0002), дружелюбний (T=2,54, p=0,01), товариський (T=2,81, p=0,005), самостійний (T=4,94, p=0,000002) та незворушний (T=5,48, p=0,000001). Та менш мовчазний (T=-2,97, p=0,003), пасивний (T=-4,37, p=0,00002), нерішучий (T=-5,23, p=0,000004), несправедливий (T=-3,21, p=0,002) та невпевнений (T=-6,30, p=0,00000002).

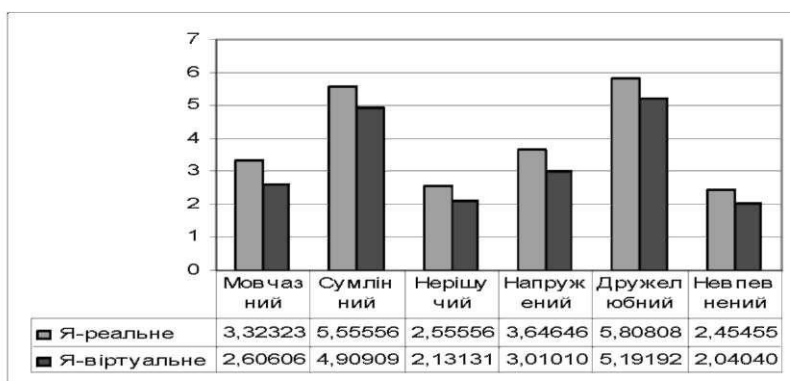
Порівнявши результати зіставлення *Я-реальне/Я-ідеальне* у підгрупах схильних та несхильних до Інтернет-залежності, можна зробити висновок, що для осіб, схильних до Інтернет-залежності різниця між Я-реальним та Я-ідеальним значно вираженіша, що може свідчити про нижчу самооцінку у порівнянні із не схильною до залежності групою.

Зіставлення *Я-реальне/Я-віртуальне* дозволяє виявити те, у якій мірі особа у Інтернеті схильна створювати нову віртуальну

самопрезентацію, відмінну від реального я (значні відмінності при порівнянні) або ж, навпаки, презентує себе у реальному світі відповідно до реальної Я-концепції (незначні відмінності при порівнянні).

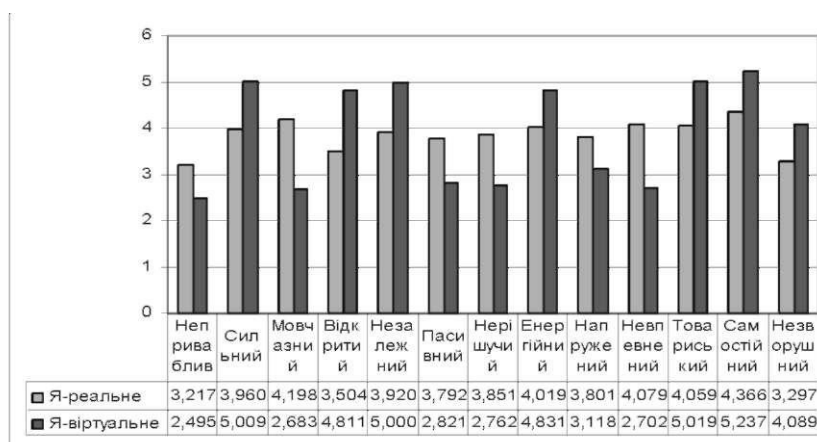

У групі досліджуваних *не схильних* до Інтернет-залежності виявлені статистично значимі відмінності: досліджувані презентують себе в Інтернеті як менш мовчазних ($T=2,74$, $p=0,01$), менш сумлінних ($T=2,74$, $p=0,01$), менш нерішучих ($T=2,11$, $p=0,04$), менш напружених ($T=2,70$, $p=0,01$), менш дружелюбних ($T=2,50$, $p=0,01$), ніж у реальному житті.

У групі досліджуваних *схильних* до Інтернет-залежності виявлені статистично значимі відмінності: досліджувані презентують себе в Інтернеті як більш привабливих ($T=3,23$,

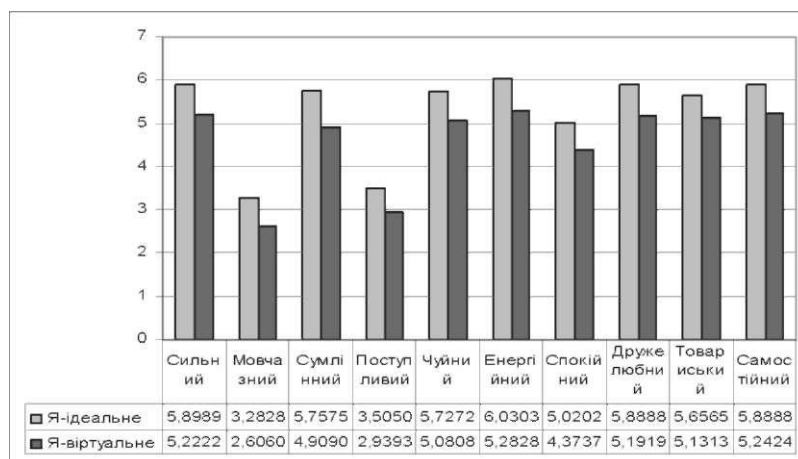
$p=0,001$), сильних ($T=-4,16$, $p=0,00005$), відкритих ($T=-4,9$, $p=0,000002$), незалежних ($T=-4,17$, $p=0,00005$), енергійних ($T=-3,22$, $p=0,002$), товариських ($T=-3,58$, $p=0,0004$), самостійних ($T=-3,36$, $p=0,0009$), незворушних ($T=-3,14$, $p=0,002$), менш мовчазних ($T=6,21$, $p=0,000000003$), менш пасивних ($T=4,24$, $p=0,00003$), менш нерішучих ($T=4,48$, $p=0,00001$), менш напружених ($T=2,80$, $p=0,006$) та менш невпевнених ($T=5,56$, $p=0,0000001$) ніж у реальному житті.

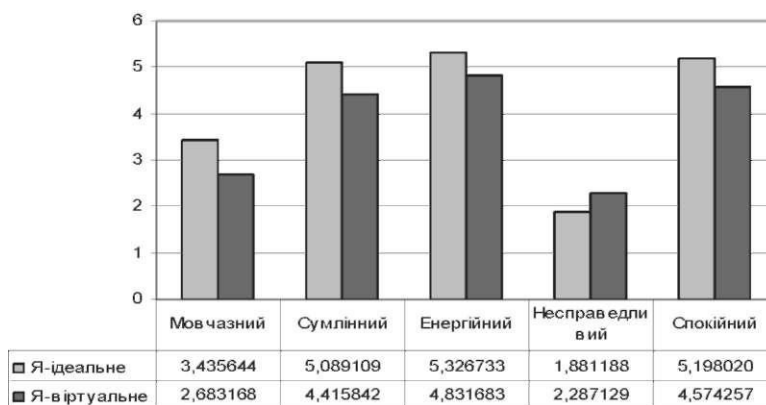
Порівнявши результати зіставлення *Я-реальне/Я-віртуальне* у підгрупах схильних та не схильних до Інтернет-залежності можна зробити висновок, що до конструювання віртуальної самопрезентації, відмінної від реального Я, у більшій мірі вдаються особи, схильні до Інтернет-залежності.

Зіставлення *Я-ідеальне/Я-віртуальне* дозволяє виявити наскільки особа у Інтернеті схильна створювати віртуальну самопрезентацію, яка дає можливість реалізувати риси власного ідеалу (відсутні значні відмінності при порівнянні).

У групі досліджуваних *не схильних* до Інтернет-залежності виявлено, що Я-ідеал статистично значимо відрізняється від віртуальної самопрезентації: більш сильний ($T=2,75$, $p=0,007$), мовчазний ($T=2,77$, $p=0,006$), сумлінний ($T=3,73$, $p=0,0003$), поступливий ($T=2,16$, $p=0,03$), чуйний ($T=2,58$, $p=0,01$), енергійний ($T=3,26$, $p=0,001$), спокійний ($T=2,4$, $p=0,02$), дружелюбний ($T=2,76$, $p=0,006$), товариський ($T=2$, $p=0,05$), самостійний ($T=2,41$, $p=0,02$).

У групі досліджуваних *схильних* до Інтернет-залежності виявлено, що Я-ідеал статистично значимо відрізняється від віртуальної самопрезентації: більш мовчазний ($T=3,18$, $p=0,002$), сумлінний ($T=2,66$, $p=0,008$), енергійний ($T=2,02$, $p=0,05$), спокійний ($T=2,63$, $p=0,009$) та менш несправедливий ($T= 2,37$, $p=0,02$).

Порівнявши результати зіставлення *Я-ідеальне/Я-віртуальне* у підгрупах схильних та не схильних до Інтернет-залежності можна зробити висновок, що особи, схильні до Інтернет-залежності конструюють у віртуальній реальності самопрезентацію, що у

більшій мірі співвідноситься із Я-ідеалом, ніж не схильні до Інтернет-залежності.

Аналіз основних підходів до феномену Інтернет-адикції дозволяє зробити висновок, що залежність від Інтернету - реально існуючий феномен, який відноситься до більш широкої групи розладів патологічного використання комп'ютера. З усіх діагнозів, що включаються у DSM-IV та МКХ-10, азартні ігри (Pathological Gambling) можна розглядати як найбільш близькі до Інтернет-адикції. При чому, поняття "Інтернет-залежність", на сьогоднішній день, використовується для означення *патологічного використання комп'ютера для залучення в соціальні взаємодії*.

Варто відзначити, що можливість створення віртуальної самопрезентації розглядається авторами [14], [14] як один із чинників формування Інтернет-залежності. Віртуальна самопрезентація створюється через незадоволеність реальною ідентичністю, з метою реалізації потреб та вираження тих сторін свого "Я", які не можуть бути реалізовані в реальному житті.

На основі результатів емпіричного дослідження можна стверджувати, що до конструювання віртуальної самопрезентації, котра значимо відрізняється від реального Я, вдаються особи, схильні до Інтернет-залежності. При чому, дана самопрезентація створюється з метою реалізації у віртуальній реальності рис Я-ідеалу, котрі, з певних причин, не можуть бути реалізовані у реальному житті.

Можна ствержувати, що саме тенденція створювати компенсаторну віртуальну самопрезентацію виступає одним із чинників формування в особі Інтернет-залежності.

Література

1. Жичкина А.Е. Стратегии самопрезентации в Интернет и их связь с реальной идентичностью / А.Е. Жичкина, Е.П. Белинская. - Режим доступу: <http://psynet.carfax.ru/texts/bel6.htm>
2. Goldberg I. Internet Addictive Disorder. - Режим доступу: <http://www.psychom.net/iadcriteria.html>
3. Orzack M.H. - Режим доступу: Computer Addiction Services <http://www.computeraddiction.com/>

4. Turkle S. *Constructions and Reconstructions of Self in Virtual Reality: Playing in the MUDs Culture of the Internet*. Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers, Mahwah, NJ, US, 1997.

5. Young K.S. *Internet Addiction: Symptoms, Evaluation, And Treatment*. - Режим доступу :

<http://www.netaddiction.com/articles/symptoms.htm>

6. Young K.S. *What Makes the Internet Addictive: Potential Explanations for Pathological Internet Use*. - Режим доступу:

<http://www.netaddiction.com/articles/habitforming.htm>

The article carried a review of major approaches to the phenomenon of Internet addiction and provides criteria for Internet addiction. The psychological specificity of the virtual self in the Internet environment is analyzed. The results of an empirical study of virtual self persons prone to Internet addiction are considered/

Keywords: virtual self computer addiction, Internet dependence.

Ходесва Н.В.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ, ЯКА ЗАЙМАЄТЬСЯ ЕКСТРЕМАЛЬНИМИ ВИДАМИ СПОРТУ

У статті розглянуті актуальні питання сучасної соціалізації особистості, яка займається екстремальними видами спорту. Аналіз мотиваційних установок спортсменів допомагає зрозуміти необхідність і складність даного процесу.

Ключові слова: формування особистості, процес соціалізації, адаптація, екстремальні ситуації

Соціалізація не тільки дає нам можливість спілкуватися між собою за допомогою опанованих соціальних ролей. Вона також забезпечує збереження суспільства. Хоча кількість його членів постійно міняється, оскільки люди народжуються і вмирають, соціалізація сприяє збереженню самого суспільства, прищеплюючи новим громадянам загальноприйнятні ідеали, цінності, зразки поведінки (Бенгстон, Блек).

У процесі соціалізації відбувається взаємодія людини і суспільства: суспільство передає соціально-історичний досвід, норми, символи, а особистість засвоює норми, символи і